

יו"ל ע"י מכון
"עטרת הסולם"

להוצאת וחידוש ספרי הסולם
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר מוהרי"י שליט"א
אבן עזרא 4 ב"ב, טל: 03-6192872

בני היכל לא

8 עמ'

גליון לא' - פר' קדושים

פניני זוהר לפר' קדושים

עשרת הדברות וכלל התורה בפרשת קדושים (קדושים, סולם אות ע"ט-פ') עמ' א
מפני שיבה תקום, עשה תשובה בעודך צעיר (קדושים, סולם אות קל"א-קל"ב) עמ' ד
הוכח תוכיח בדרך סיפור ובכבוד (קדושים, סולם אות ק"ב-ק"ג) עמ' ז

פניני זוהר

שם ה' אֱלֹקֶיךָ לִשְׁנֹא. "לא תגנובו" (שם פסוק י"א), לא תגנובו. "ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו" (שם), לא תענה בהעך עד שקר. "מות יומת הנואף והנואפת" (קדושים ויקרא כ' י'), לא תנאף. "לא תעמוד על דם העך" (שם, קדושים י"ט ט"ז), לא תרצח. והא אוקמוה, נעל דא כללא דאורייתא, בפרשתא דא: (פ): אָמַר רַבִּי חֲזִינָא, בְּקַדְמִיתָא, אֲנָכִי ה' אֱלֹקֶיךָ. זְכוּר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת. לֹא תִשָּׂא לֹא תִרְצַח. לֹא תִנְאֹף. לֹא תִגְנוֹב. בְּלִישְׁנָא יְחִידָאִי. וְהָכֵא, אֲנִי ה' אֱלֹקֶיכֶם. אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ, וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ. אֵל תִּפְנוּ אֵל הַאֲלִילִים. בְּלִישְׁנָא דַּסְּגִיאִין. אֵלָּא תֵּא חַזִּי, מִיּוֹמָא דְהוּרִי יִשְׂרָאֵל שְׂכִיחִין בְּעִלְמָא,

עשרת הדברות וכלל התורה

בפרשת קדושים (קדושים, סולם אות ע"ט-פ')

(עט): וּבְגִינֵי כֶּךָ, "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֲלִילִים" (קדושים ויקרא י"ט ד'). הָכֵא אַתָּא לְאַזְהָרָא לְהוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּקַדְמִיתָא, לְקַבֵּיל לֹא יְהִי לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי (שמות כ). "וְאֵלֵהֶי מִסֹּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם" (קדושים, ויקרא י"ט ד'). לְקַבֵּיל לֹא תַעֲשׂוּ לְךָ פֶּסֶל. "אֲנִי ה' אֱלֹקֶיכֶם" (שם), לְקַבֵּיל אֲנָכִי ה' אֱלֹקֶיךָ. "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" (שם פסוק ג), לְקַבֵּל כְּבֹד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ. "וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ" (שם), זְכוּר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ. "לֹא תִשָּׁבְעוּ בְּשֵׁמִי לְשַׁקֵּר" (שם, י"ט י"ב), לֹא תִשָּׂא אֶת

[עשרת הדברות שבפרשת קדושים: תמצית דברי הזוהר כאן (אות ע"ט), שבפרשת קדושים, חוזר הכתוב על כל עשרת הדברות. שיש מקום לומר, שלולא דברי הזוהר לא היינו מבחינים בכך. עוד מפרט הזוהר ומציין כל פסוק בפרשת קדושים, כנגד איזו דברה מעשרת הדברות הוא. להלן יתבאר הפסוק "ולא תשבעו בשמי לשקר" הנאמר כאן בפרשת קדושים, שאין אדם היכול לפטור עצמו מצווי זה בטענה שאינו נשבע כלל, כיון שמטרים ביאתו לעולם הרי הוא מושבע ועומד לקיים את התורה והמצוות כדאיתא בגמ' מסכת נדה (דף ל' ע"ב), ואם אינו נזהר כל ימיו לקיים את שבועתו הרי הוא עובר על שבועת שקר, שהיא כנגד הדברה לא תשא את שם ה' אלקיך לשווא. כלומר לחינם. כפורש בפסוק "נקי כפיים ובר לבב אשר לא נשא לשווא נפשי ולא נשבע למרמה" (תהלים כ"ד ד').]

עשרת הדברות בלשון רבים: טעם חזרת התורה בפרשת קדושים על עשרת הדברות מבואר בהמשך דברי הזוהר (אות פ'), שבחזרה זו נאמרו עשרת הדברות בלשון רבים. כיון שלכתחילה, בעת י' הדברות נאמרו בראשונה, היה די באמירתם בלשון יחיד. אלא, לאחר שכלל ישראל חזרו למדרגתם, הוצרך הפסוק לחזור על אמירתם בלשון רבים, דהיינו לכל אחד ואחד בפני עצמו.

לא תשבעו בשמי לשקר: היא שבועת נשמת כל אדם מטרים ביאתו לעולם: יש להתבונן בצווי "לא תשבעו בשמי לשקר" הנאמר כאן בפרשת קדושים, שעל פי דברי הזוהר כאן הוא מכוון כנגד דיבור "לא תשא את שם ה' אלקיך לשווא" שבעשרת הדברות. שאפשר להבינו על שבועת כל נשמה מטרים ירידתה לעולם. כדאיתא בגמ' מסכת נדה (דף ל' ע"ב): שאין הוולד יוצא ובא לאוויר העולם עד שמשביעים אותו תהי צדיק ואל תהי רשע. שנאמר: "כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון" (ישעיה מ"ה כ"ג). "כי לי תכרע כל ברך", זה יום המיתה שנאמר "לפניו יכרעו כל יורדי עפר" (תהלים כ"ב ל'). "תשבע כל

לא אשתכחו קמי קודשא בריך הוא, בלָבָא חַד, וּבְרַעוּתָא חַדָּא, כְּמָה בְּהוּא יוּמָא דְקַיְימוּ בְטוּרָא דְסִינַי. וְעַל דָּא כְּלָא אַתְמַר בְּלִשׁוֹן יְחִידָא. לְכַתֵּר בְּלִישְׁנָא דְסַגִּיאִין, דְּהָא לָא אֲשַׁתְּכַחוּ כָּל פְּךָ בְּהוּא רַעוּתָא :

הסולם

(עט): ומשום זה, "אל תפנו אל האלילים". כאן בא להזהיר את ישראל כבתחילה, כבעשרת הדברות, כי אל תפנו אל האלילים הוא כנגד, לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. "ואלהי מסכה לא תעשו לכם", הוא כנגד, לא תעשה לך פסל. "אני ה' אלקיכם", הוא כנגד, אנכי ה' אלקיך. "איש אמו ואביו תיראו", הוא כנגד, כבד את אביך ואת אמך. "ואת שבתותי תשמרו", הוא כנגד, זכור את יום השבת לקדשו. "לא תשבעו בשמי לשקר", הוא כנגד, לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא. "לא תגנובו", כנגד לא תגנוב. "ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו", כנגד לא תענה ברעך עד שקר. "מות יומת הנואף והנואפת", כנגד לא תנאף. "לא תעמוד על דם רעך", כנגד לא תרצח. וכבר העמידוהו וע"כ כלל התורה בפרשה זו.

(פ): אמר ר' חייא, בתחילה בעשרת הדברות, כתוב, אנכי ה' אלקיך, זכור את יום השבת, לא תשא, לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, בלשון יחיד. וכאן, כתוב, אני ה' אלקיכם, איש אמו ואביו תיראו, ואת שבתותי תשמרו, אל תפנו אל האלילים, בלשון רבים. ומשיב, אלא בוא וראה, מיום שישראל היו נמצאים בעולם, לא היו נמצאים לפני הקב"ה, בלב אחד וברצון אחד, כמו באותו יום שעמדו בהר סיני. וע"כ הכל נאמר בלשון יחיד. ולאחר כך נאמר בלשון רבים, כי לא היו נמצאים כל כך ברצון ההוא. דהיינו ברצון אַחַד. (קדושים, סולם אות ע"ט-פ', דפו"י ח"ג דף פ"ד ע"ב).

בפרשתא דא] ועל כן כלל התורה הוא בפרשה זו, כיון שעשרת הדברות הם כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם כמבואר בסוף הקדמת ספר הזוהר (מאמר י"ד הפקודין, כמבואר בהרחבה במראות הסולם שם). ובהיות שבריתא העולם כולו הייתה על תנאי שיקבלו ישראל את התורה, וקדושת עם ישראל היא בדבקותם בהקב"ה, יובן חזרת תורה על יי הדברות בפרשת קדושים, שקיום כולם אפשרי רק לבנ"י כגון שמירת שבת.

ביאורי תפלה: עלינו לשבח: על פי דברי הגמ' הנ"ל, ששבעת נשמת כל אדם לבורא מרומזת בפסוק "כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון", יובן הנאמר בתפילת עלינו לשבח: יכירו וידעו כל יושבי תבל, כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון וכו'. דהיינו שמזכירים לאדם שכיון שסוף כל אדם הוא בכריעת ברך לקב"ה, על כן יש לו להיזהר כל ימיו לקיים את שבעתו לה; מטרם שבא לאוויר העולם.

מסורת הזוהר: תורה אור: בַּי נְשַׁבְּעֵתִי יִצְאָ מִפִּי אֲדַקְּהָ דְבָר וְלֹא יֵשׁוּב לִי כִּי תִכְרַע כָּל בָּרָךְ תִּשְׁבַּע כָּל לְשׁוֹן (ישעיה מ"ה כ"ג). אֶכְלוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ כָּל דְּשָׁנֵי אֶרֶץ לְפָנָיו יִכְרְעוּ כָּל יוֹדְיָי עֶפְרָ וַנִּפְשׁוּ לֹא חִיָּה (תהלים כ"ב ל'). נְקִי כְּפִים וְכִר לִבָּב אֲשֶׁר לֹא נִשְׂא לְשׁוֹן נִפְשֵׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה (תהלים כ"ד ד').

חסידות: אל תפנו אל האלילים: בספה"ק דגל מחנה אפרים (פר' קדושים ד"ה אל), ביאר את הפסוק אל תפנו אל האלילים, על פי דברי הגמ' מסכת שבת (דף קמ"ט ע"א), המפרשת אל תפנו אל-א מדעתכם, ועל פי דברי זקנו הבעש"ט זיע"א. להלן לשון ספה"ק דגל מחנה"א: אל תפנו אל האלילים. ודרשו חז"ל (שבת קמ"ט). אל תפנו אל מדעתכם, יש להבין זה על פי שאמר אא"ז זללה"ה [הבעש"ט], על פסוק וסרתם ועבדתם אלהים אחרים. פירוש "וסרתם", תיכף כשסר האדם מדביקות מחשבתו בהש"ת, "ועבדתם אלהים אחרים". אזי עובד אלהים אחרים יחשב חלילה, הגם שדבריו [של הבעש"ט] צריך

לשון, זה יום הלידה שנאמר "נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה" (תהלים כ"ד ד). ומה היא השבועה שמשביעין אותו: תהי צדיק ואל תהי רשע ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע, והוי יודע שהקדוש ברוך הוא טהור ומשרתיו טהורים ונשמה שנתן בך טהורה היא. אם אתה משמרה בטהרה מוטב ואם לאו הריני נוטלה ממך וכו', עכ"ל הגמ'. **היינו**, שצווי זה הנזכר בפרשת קדושים לא תשבעו בשמי לשקר, שהוא כצווי הנאמר בעשרת הדברות, היא הזהרת כל אדם לקיים את שבעתו שנשבע להתנהג בדרך התורה והמצוות, ובדרך הישר. שאם אינו עושה כן הרי הוא עובר על שבעת עצמו.

[עיון] שבועת הנשמה מטרם ירדתה לעולם: בזוהר חדש פרשת אחרי מות (סולם אות ט"ז-י"ט), מבאר הזוהר את שבועת הנשמה מטרם ביאתה לעולם, ושלאחר מכן נאמר לה "לך לך מארצך וממולדתך", דהיינו שתיכנס לתוך גוף המוכן לה בעולם הזה. הבנת הדברים נראה על פי דברי הזוהר חיי שרה (סולם אות קס"ב-קס"ג), שם מבאר הזוהר את הסוד שגילו החברייא בפסוק "ואשביעך בה' אלקי השמים ואלקי הארץ" שהשביע אברהם את אליעזר, על שבועת הנשמה בשעה שהיא יורדת ונכנסת בגוף הגשמי. עוד יעוין בחומר הנשבע לשקר בזוהר ויקרא (סולם אות קפ"ב). שם מבאר הזוהר את הפסוק "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא. עוד יעוין בהקדמה לתע"ס (אות פ"ו, פ"ח), שם מבאר בעל הסולם בהרחבה את שבועת הנשמה, שמשביעים אותה מטרם ביאתה לעולם הזה וכו'. **היינו**, שחובה על כל אדם להזכיר לעצמו בכל עת את שבועתו, שעליה הוא מושבע ועומד, שהיא החובה המוטלת עליו למלאות את חובתו ותפקידו בעולם, ולא להיסחף אחר עולם השקר, ברשות הבחירה שניתנה לו.

כלל התורה בי הדברות ובפרשת קדושים: דוויק לשון הזוהר [ועל דא כללא דאורייתא

חן בעיניו וזה אינו יודע שזה היה מחמת החלק אלקות השרויה בהאבר לזה הטעם התנועה מתוקה ומצאה חן בעיניו. אבל לא מחמת התנועה עצמיות כי אם מכח הנשמה השרויה בה והוא עושה בלא שכל ובלא כוונה כי אם מחמת יפה התנועה ואם כן הוא עובד להתנועה ועושה האבר שעושה בה התנועה כמסכה לעבוד האבר ההיא וזה הוא אל תפנו אל האלילים אל תפנו אל מדעתכם וכו'. שאלקותכם אשר חלק לכם הבורא בחסדו היא הנשמה הקדושה, אל תפנו מכם. ואלהי מסכה לא תעשו לכם פירוש לא תעשו לעצמכם כמסכה בתנועות כוזבות שאין בהם חיות אלקית כי אם תעשו בדעתכם ובכוונה וזו היא אני ד' אלקיכם רוצה לומר מכח האלקות שהיא הנשמה הקדושה השרויה בכם, עכ"ל הנוע"א.

מפני שיבה תקום, עשה תשובה

בעודך צעיר (קדושים, סולם אות קל"א-קל"ב)

"מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלוקיך אני ה'" (קדושים, ויקרא י"ט ל"ב). זוהר: (קלא): רַבִּי יוֹסֵי פִתַּח קָרָא וְאָמַר, לֹא תֵאָכְלוּ עַל הַדָּם" (ויקרא יט). הָא בְּכֹמָה אֲתֵר אוֹקְמוּהָ חֲבֵרְיָא, וְכָל הַגֵּי קָרְאִי אֲבִתְרִיהּ. וְכָל חַד וְחַד בְּאַתְגְּלִיָּא. אֲבָל הָאִי קָרָא אִית לְאַתְעָרָא בֵּיה, דְּכְתִיב "מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם" וְגו'. מִפְּנֵי שִׁיבָה, שִׁיבָה דְּאוֹרְיָתָא סְתָם. "תִּקּוּם", מִפְּאֵן דְּבַעֲי בַר נֶשׁ לְמִיקָם מִקְמֵי סִפְר תּוֹרָה, וְהִכִּי רַב הַמְּנוּנָא סְבָא, כִּד הָוָה חָמֵי סִפְר תּוֹרָה, הִנָּא קָם מִקְמֵיהּ, וְאָמַר מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם. כְּגוֹנוּנָא דָא, בַּעֲי בַר נֶשׁ לְמִיקָם בְּקִיּוּמֵיהּ לְקַמֵּיהּ דְּתַלְמִיד חֲקָם, בְּגִין דְּאִיהוּ קָאִים בְּדִיּוֹקְנָא קְדִישָׁא עֲלָאָה. וְרַמְז לְכַהֲנָא קְדִישָׁא עֲלָאָה, דְּכְתִיב "וְהִדְרַתְּ פְּנֵי זֶקֶן", דְּאִיהוּ בְּעֲלָמָא. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מִפְּאֵן רַמְז לְתוֹרָה שְׁבַכְתָּב וְרַמְז לְתוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה. (קלב): וְתוּ תְּגִינָן, הָאִי קָרָא לְדִרְשָׁא הוּא דְּאַתָּא, "מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם", כְּמָה דְּאַתְעָרוּ

לפני ולפנים, מכל מקום לפי קט שכלי אבאר בקיצור כי האדם העובד ה' בכל דרכיו ומקיים (משלי ג, ו) בכל דרכיך דעהו שעושה הכל בדעת כמו אכילה ושתיה ושינה ודיבוריו עם העולם בכדי לקרבן או בכדי להסיר ממנו העצבות או בכדי פרנסתו להחיות את נפשו בכדי שלא ימנענו מלעבוד ה' ואם הוא עושה זאת בדעת אזי הכל נעשה עבודת הקודש וכו'. מה שאין כן אם האדם עושה את מעשיו חלילה שלא בדעת והשכל אזי נמשל כבהמות נדמו אף דברים טובים שעושה הם דברי שטות ולאולת יחשב וכו'. והוא שאמר הכתוב אל תפנו וגו' פירוש א-ל-ל מדעתכם היינו מדעת לא תפרושו עצמכם מן הא-ל-ל כי אם ח"ו תפרושו רגע אחד מדביקות המקום ברוך הוא אזי יחשב לאלילים כמו שאמר א"ז זללה"ה על וסרתם ועבדתם אלהים אחרים כנ"ל, ויש בזה רמז להבין גלות השכינה כביכול רחמנא ליצלן, עכ"ל דגל מחנ"א.

חסידות: אל תפנו אל האלילים: בספה"ק נועם אלימלך (פר' קדושים ד"ה אל תפנו), ביאר את פסוק אל תפנו וגו', על אותם העושים בעצמם כמנהג הצדיקים, אע"פ שלא הגיעו למדרגתם. להלן לשון ספה"ק נוע"א: "אל תפנו אל האלילים", בגמרא (מסכת שבת דף קמ"ט ע"א) אמרו, אל תפנו אל מדעתכם. נראה פירושם על פי שכתב בספרים שבכל אבר או תנועה שאדם עושה בה מצוה או דבר קדושה אז הנשמה שורה באבר ההיא וכשהנשמה שורה באותה האבר אז האבר מתנוועע מכחה ומחמת זה נראית התנועה בחוץ וזה משתנה באדם לפי מעשיו הם תנועותיו. ובשביל זה התנועות של הצדיקים מתוקים וטובים לרואיהן כי מכח הנשמה היא התנועה והנשמה היא חלק אלוה ממעל. אשר כל הטוב בו ולזה כשאדם עושה תנועות חבירו אינה מקובלת לשום אדם מחמת שאינו שלו ולא היה נשמתו באבר ההיא כשעשה התנועה והיא בלא קדושה והוא ר"ל כע"ז שעושה תנועה שאינו חלק אלקות כי אם מחמת שאהב התנועה שראה מחבירו ותמצא

שזה הדר לו, אבל אם עושה תשובה בסוף ימיו, אין שבח לאדם כל כך, כיון שהוא זקן ואינו יכול להיות רע. אלא שבחו הוא, כשהוא בכחו והוא טוב. ושלמה המלך צוח ואמר, "גם במעלליו יתנכר נער" וגו'. כעין זה כתוב, "וזכור את בוראך בימי בחורותיך". א"ר אלעזר ודאי דרך הזה מתוקן לפנינו, וזהו דרך של הקב"ה. (קדושים, סולם אות קל"א-קל"ב. דפ"ו ח"ג דף פ"ז ע"ב)

[חשיבות מצות תשובה כשהאדם בכוחו: תמצית דברי הזוהר כאן (קדושים קל"ב), שדורש ומפרש את הפסוק מפי שיבה תקום, שיש לאדם להקדים ולעשות תשובה לפני שיגיע לגיל שיבה. ואע"פ שטוב מאוחר מלא כלום, עם כל זאת התשובה המשובחת היא, כשהאדם עדיין בכוחו, ובוחר בדרך האמיתית. שהתשובה מעולה יותר מכיון שעדיין בכוחו לעשות רע ובכל זאת הוא בוחר לעשות טוב. מה שאין כן כאשר בלאו הכי אין בו עוד כוח לעשות רע, שהתשובה טובה אך אינה משובחת כמו העושה זאת בגיל מוקדם יותר. אלא, שעל מנת להבין מה היא התשובה, הקדים הזוהר לבאר (בסעיף קל"א), את חשיבות תלמידי החכמים, שהם המעבירים לכלל ישראל את ביאור התורה שבכתב. כלומר, שדרך התשובה היא קיום התורה והמצוות, המושגים לנו על ידי תלמידי החכמים והצדיקים. ובלעדיהם לא ידע האדם לאן לשוב, ועל מה יש לו לשוב בתשובה. להלן מובאים דברי הזוהר חדש לך לך, שמבאר את מעלת התשובה בעוד האדם בכוחו על ידי משל. אלא, שנוסף על הנמשל המפורש בזוהר, יש להתבונן ולהתעמק גם במשל עצמו. כיון שבלא התבוננות, כך נראים חיי האדם גם במאכלו, וגם במשאו ומתנו. בהמשך הדברים, הובאו דברי ספרי החסידות שפרשו את דברי הזוהר הנ"ל, על פי דברי הגמ' מסכת סוכה "אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו". וכן את קושי התשובה בגיל זקן אם האדם לא התגבר על עצמו בגיל צעיר כאשר כוחו עדין

ביה חבריאי, מפני שיבה תקום, אזהר ליה לבר נש, עד לא יסתלק בסיבותא, דיקום בקיומא טבא בעלמא, בגין דדין הוא הדורא ליה, אכל לסוף יומיו לית שבחא ליה לבר נש כל פך, פד איהו סיב ולא יכיל למחוי ביש. אלא שבחא דיליה, פד איהו בתוקפיה, ואיהו טב. ושלמה מלכא צנוח ואמר "גם במעלליו יתנכר נער" וגו' (משלי כ"א). כגוונא דא פתיב, "וזכור את בוראך בימי בחורותיך" (קהלת י"ב א). אמר רבי אלעזר, ודאי אורחא דא מתקנא קמן, והאי אורחא דקב"ה הוא.

הסולם

(קלא): רבי יוסי פתח המקרא ואמר, לא תאכלו על הדם. זה, העמידו החברים בכמה מקומות, וכל אלו הכתובים שלאחריו, וכל אחד ואחד פרשו ע"פ נגלה. אבל במקרא זה יש להעיר בו. שכתוב, מפני שיבה תקום וגו'. מפני שיבה, היינו מפני שיבה אורייתא סתם תקום. מכאן שאדם צריך לקום מפני ספר תורה. וכך עשה רב המנונא סבא, כשהיה רואה ספר תורה, היה קם מפניה, ואמר, מפני שיבה תקום. כעין זה צריך האדם לקום מלא קומתו לפני תלמיד חכם, משום שהוא נמצא בצורה הקדושה העליונה, שהוא, רומז לכהן הקדוש העליון, שה"ס אבא עלאה שנקרא זקן. שכתוב, והדרת פני זקן, שהוא בעולם, דהיינו הת"ח שהוא עמך בעולם, הרומז על זקן העליון, שהוא אבא עלאה. אמר ר' שמעון, מכאן רמז לתורה שבכתב ולתורה שבעל פה. כלומר, שצריכים לקום מפני ספר תורה, שהוא תורה שבכתב. וצריכים לקום לפני ת"ח, שהוא בחינת תורה שבעל פה. (קלב): ועוד למדנו. מקרא זה, מפני שיבה תקום, הוא לדרש, כמו שהעירו בו החברים, מפני שיבה תקום, התורה מזהירה לאדם, שלפני ביאתו לשיבה יקום בקיום טוב בעולם, דהיינו שיעשה תשובה, משום

עתה שאין בך כח לאכול יותר אתה נותנו לעני. (לו) **[נמשל]:** כך הוא האדם בעה"ז, הולך בהבליו רעב לאכול ולהרויח ממון, בא העני שהוא היצר הטוב, ושאל ממנו בבקשה שיחזור בתשובה, ולעסוק בתורה, ואינו רוצה, מפני שהוא רעב יותר להרויח ממון. (לז): לאחר זמן תופסין אותו בקולר [היינו סוגר. כמתרגם קולר- סוגר בספר יחזקאל י"ט ט], כשרואה שאינו יכול להרויח יותר, אומר אחזור בתשובה. שמא יתנו לו שעה לכך, או שמא לא יתנו לו. א"ל הקב"ה, שוטה עכשיו שאינך יכול עוד להרויח יותר את אומר אחזור בתשובה, דאלו היית יכול להרויח עוד לא היית חוזר בתשובה, בעודו כך יצאת נשמתו. (לח): וא"ר זריקא, רב דמן חברייא אלישע בן אבויה הוה, ולא יהבו ליה רשותא למהדר בתשובה, דנפקא ההוא קלא, ואמר בשעתא דהוה מת, כל אורחין ושבילין מלעילא ומלרע יסתתמון מההוא גברא, דלא ייתי לעלמא דאתי. אריב"ל, למה לן כולי האי, "וזכור את בוראך כו' עד אשר לא יבואו ימי הרעה". הסולם: ואמר רב זריקא, גדול מן החברים, הוא אלישע בן אבויה, ולא נתנו לו רשות לחזור בתשובה. שיצא אותו קול, ואמר, שובו בנים שובבים חוץ מאחר (חגיגה ט"ו). ואמר בשעה שהלך למות, כל הדרכים והשבילים שלמעלה ושלמטה, יסתתמו מאותו האיש, שלא יבא לעולם הבא. אריב"ל למה לנו כל זה, הלא מקרא מפורש הוא, וזכור את בוראך וגו' עד אשר לא יבואו ימי הרעה.

מראה מקום בזוהר: מפני שיבה תקום: כעין הנדרש **בזוהר קדושים** (סולם אות קל"ב), נדרש גם בזוהר פנחס רע"מ (סולם אות רס"ו), מפני שיבה תקום, קודם שיבה דילך. וכו'. **סולם:** ומשום זה צוה הקב"ה לאדם לחזור בתשובה בימי נעוריו קודם שזיקין בו יצר הרע. ז"ש "מפני שיבה תקום", שפירושו, קודם השיבה שלך תקום בתשובה וכו', עכ"ל הזוהר והסולם. כן נדרש גם **בזוהר חדש בראשית** (סולם אות ש"ט), וזה לשונו: ואמר רבי, מאי דכתיב "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן". אמר רבי, בו הוא מוסר ליניקא, כלומר מפני שיבה תקום, **קודם**

עמו. מלבד דברי הזוהר כאן, עוד נדרש דרש זה בזוהר, כדלקמן בחלק מראה מקום בזוהר.

משל הזוהר לקיום מצות תשובה בזמן: "בזוהר חדש לך לך (סולם אות ל"א-ל"ח, מאמר פתחי לי פתח של תשובה), מבאר את הפסוק "פתחי לי", שבו מבקש הקב"ה מکنסת ישראל שתעשה תשובה, שאם עושה זאת בזמן הרי מה טוב. מה שאין כן כאשר התשובה מתאחרת, אז נאמר "פתחתי אני לדודי, ודודי חמק עבר". עוד מבאר הזוהר שם את מעלת התשובה בזמן על ידי משל. להלן דברי הזוהר חדש לך לך בלשון הזוהר (בפירוש הסולם שם כתב, אין צריך פירוש):

זוהר חדש לך לך: משל ונמשל: (לא): א"ר שמעון, רחמנותו של הקב"ה אצל כנסת ישראל, הה"ד "פתחי לי", פתח של תשובה, למען תזכי לכל טוב שבעולם. "שראשי נמלא טל", זהו ראש העולם. "קווצותי רסיסי לילה", זהו קצה העולם. כלומר, ראש העולם וקצהו, מלאתי כל טוב בשבילך, ולא פתחת לי באותו זמן. ולאחר כן כשהציק לה מה כתיב, "קמתי אני לפתוח לדודי ודודי חמק עבר נפשי יצאה בדברו". (לב): דבר אחר "קמתי אני לפתוח לדודי", זו היא הנשמה אצל הגוף, בעוד שהנשמה בגוף, אינם רוצים להעיר דרכי התשובה. א"ר פנחס, בשעה שהנשמה רוצה לצאת מן הגוף, מתחרטת למה לא שבה בתשובה עד שיצאה מן הגוף, ונשאר הגוף ככלי אין חפץ בו. (לג): וא"ר פנחס, כל שבעת הימים נפשו מתאבלת עליו ואומרת "קמתי אני לפתוח לדודי". תדע לך, בעוד שהנשמה בגוף, והגוף עומד בכת, היא, תשובה מעלייתא, ולא בשעתא דלא יכיל. (לד): כדא"ר פנחס, **[משל]:** משל למה"ד, לאדם העומד על שולחנו, והיה רעב ותאב לאכול, ובעוד שהיה אוכל, עמד עני על הפתח, שאל ממנו להאכילו, ולא החזיר לו פנים, הלך אותו העני בפחי נפש. (לה): לאחר שעה, הגישו עוד לפניו לאכול, היה בטנו מלא מכל, כיון שראה שאינו יכול לאכול עוד, אמר תנו לו לזה העני. היה חכם אחד עומד עליו, א"ל, שוטה, אלו יכולת לאכול לא נתת לו,

ג'ג) כנזכר במקום אחר וכו', עכ"ל ספה"ק דגל מחנה אפרים.

חסידות: קושי התשובה בגיל זקן: בספה"ק נועם אלימלך מבאר בכמה מקומות את דברי הגמ' מסכת סנהדרין (דף ל"ו ע"ב) שאין מושיבין זקן בסנהדרין, [רש"י - ששכח כבר צער גידול בנים ואינו רחמנין], שהוא מחמת שטבע הזקן הוא קצת אכזריות ואינו כל כך במדת רחמנות. כן ביאר הנוע"א בפרשת עקב ד"ה או יאמר והיה עקב תשמעון, וכן בלקוטי שושנה, ד"ה כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן. שכן יש להבין לכל מדות האדם. שאם לא יתגבר על עצמו לעשות תשובה בעודו צעיר ובעת שעדיין יש בו את כוח המעצור, כיצד יראה בגיל מאוחר יותר, כאשר כוח המעצור שבו יהיה חלש עוד יותר. שלפי זה יש להבין גם את פירוש הפסוק מפני שיבה תקום. שיש לאדם להתחזק בתשובה מקודם שיגיע לגיל שיבה. הן מטרים שההרגלים שאינם נכונים יקבעו בו, והן כשעדיין כוחו עמו והן שאז היא תשובה מעולה יותר כדברי הזוהר. חדש הנ"ל.

מסורת הזוהר: תורה אור: מפני שיבה תקום והדרת פני זקן וגראת מאלקיך אני ה' (קדושים, ויקרא י"ט ל"ב). גם במעלליך ותנבך נער אם זך ואם ישר פעלו (משלי כ' י"א). וזכר את בוראיך בימי בחורתיך עד אשר לא יבאו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ (קהלת י"ב א').

הוכח תוכיח בדרך סיפור ובכבוד

(קדושים, סולם אות ק"ב-ק"ג)

"הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" (קדושים, ויקרא י"ט י"ז). זוהר: (קב): תו הוֹכֵחַ, אִי אִיהוּ בַר נֶשׁ דִּיקְסוּרָה, לָא יִמָּא לִיה וְלָא יוֹכִיחַ לִיה אֲפִילוּ בְּסִתְרָא, אֲלָא יִמָּא קַמֵּיהּ, בְּמָאן דְּמִשְׁתַּעֵי בְּמִלִּין אֲחֻרְנִין. וּבְגוּ אֵינוּן מְלִין, יְדַבֵּר מָאן דְּעֵבֵד הֵהוּא הוֹכֵחַ הוּא פְּךָ וְכָךְ, בְּגִין דְּאִיהוּ יַדַּע

שתעלה לשיבה ולזקנה, תקום להיות טוב. וכאשר תשתדל להיות טוב בבחורותיך, לאחר כן והדרת פני זקן. וסיפא דהאי פסוקא מוכיח עליו, שעל זה נאמר, משמע דכתיב ויראת מאלקיך. **סולם:** ואמר רבי. מה שכתוב, "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן". אמר רבי, בו יש מוסר לנער. מפני שיבה תקום, כלומר, קודם שתעלה לשיבה ולזקנה, תקום להיות טוב. וכאשר תשתדל להיות טוב בבחורותיך, לאחר כך, והדרת פני זקן, דהיינו שתהיה טוב גם בזקנותך, וסופו של הפסוק מוכיח עליו שעל זה נאמר, שמשמע, משכתוב, "ויראת מאלקיך". עכ"ל הזוהר והסולם.

חסידות: מפני שיבה תקום: בספה"ק דגל מחנה אפרים (חיי שרה ד"ה או), מזכיר את דברי הזוהר קדושים הנ"ל, ומפרש בזה את הנאמר על אברהם אבינו "בא בימים", וכן שעל ידי שיעשה תשובה בצעירותו, יתקיים בו והדרת פני זקן, ולא יבוש כלל בזקנותו. להלן לשון ספה"ק דגל מחנ"א: או יאמר על דרך דאיתא בגמ' מסכת סוכה (דף נ"ג ע"א), יש מהן אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנתנו. וזהו "מפני שיבה תקום" (ויקרא י"ט, ל"ב), על דרך דאיתא בזה"ק (ח"ג פ"ז): קדם שיכתא דילך תקום. היינו שתשוב בילדותך ואז והדרת פני זקן היינו שלא תבייש את ימי זקנותך כמאמרם ז"ל (שם) אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו וכו', וזה יש לומר גם כן כאן ואברהם בא בימים היינו שהוא בא בכל הימים שאף בימי הילדות היה מקרב עצמו להשי"ת וזהו אשרי ילדותנו וכו' והבן, עכ"ל. **כן פירש בספר דגל מחנ"א גם בפרשת קרח** (ד"ה ויש), להלן לשונו: וזהו מה שכתוב "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים" (תהלים א' א'). **אשרי האיש, בעודו איש** היינו מנעוריו לא הלך בעצת רשעים (עבודה זרה י"ט), וזהו גם כן מ"ש "מפני שיבה תקום". היינו קודם השיבה רק מנעוריו תקום. והדרת פני זקן היינו, שתוכל להזדר ולהתפאר פני זקן ולומר אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנותינו (סוכה

בני היכלא

עון שעשה בגלוי, ולא ירשום עליו העון, כי הקב"ה חס על כבוד בן אדם, אפילו על הרשעים. (ע"כ רעיא מהימנא). (קדושים, סולם אות ק"ב-ק"ג, דפר"י ח"ג דף פ"ו ע"א).

[מצות הוכחה בדרך כבוד: יש להתבונן בדרך הנכונה של קיום הוכח תוכיח כמבואר בדרי הזוהר כאן (קדושים סולם אות ק"ב), שהיא כמסופר על צדיקי הדורות בכלל, ועל הרבי ר' זושא מהאניפולי זיע"א בפרט, שברצונו להוכיח לאיזה אדם מישראל היה מספר הדברים בדרך עקיפה ואפילו על עצמו, עד שמתוך הדברים היה אותו אדם מבין במה דברים אמורים ומה עליו לתקן את עצמו. שאופן זה של קיום מצוות הוכח תוכיח מפורש בזוהר כאן. **הוראה למעשה:** עוד יש להתבונן בדברי הזוהר כאן (סולם אות ק"ג), שהקב"ה חס על כבוד האדם גם על רשעים. שדברים אלו הם הוראה למעשה כיצד יש לאדם להתחשב בכבוד חברו גם אם ראה בו דבר שהוא מחוייב להוכיחו על כך. **הוראה נוספת למעשה היא,** חובת השמיעה הנכונה. כלומר שכל השומע דיבורים מפי הצדיקים מחוייב להטות אזנו ולהתבונן מה הדברים רומזים אליו. כמפורש בדברי הזוהר כאן, שהצדיקים רומזים בתוך דבריהם ובדרך סיפור את מה שברצונם שהאדם יבין מהם.

מסורת הזוהר: תורה אור: לא תשנא את אחיך בלבבך הוכיח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא (קדושים, ויקרא י"ט י"ז).

בגרמיה, וישתביק מההוא חובא. ועל דא "הוכיח". ואם לאו, "תוכיח". ולבתר "את עמיתך" באתגלייא. מכאן ולהלאה "ולא תשא עליו חטא". (קג): דבר אחר "ולא תשא עליו חטא", דהא פנין דבר נש אוכח לתכריה, ואזדמן לאוכחא ליה באתגלייא, לא יסלק קמיה ההוא חובא דעביד, דאסיר ליה ודאי, אלא יימא סתם, ולא יסלק עליו ההוא חובא באתגלייא, ולא ירשים עלוי חובא, דקודשא בריך הוא חס על יקרא דבר נש, אפילו בחייבא. (ע"כ רע"מ).

הסולם

(קב): וע"כ כתוב, הוכח תוכיח. שפירושו. הוכח, היינו בסתר, שלא ידע בן אדם. תוכיח, היינו בין חבריו ואוהביו. את עמיתך, היינו בגלוי. וע"כ לא כתוב בתחילה תוכיח, שפירושו בין חבריו, אלא הוכח בסתר. עוד. הוכח, אם הוא אדם שמתבייש, לא יאמר לו, ולא יוכיחו, אפילו בסתר, אלא יאמר לפניו, כמי שמספר דברים אחרים, ובתוך אלו הדברים יזכיר, מי שעשה אותו עון, הוא כך וכך, כדי שהוא יבין בעצמו ויעזוב אותו עון וע"כ הוכח. ואם לא תוכיח, ולאח"כ בגלוי את עמיתך. דהיינו כנ"ל. מכאן ואילך, ולא תשא עליו חטא. שלא יוכיחו יותר. (קג): ד"א, "ולא תשא עליו חטא": כי אם אדם מוכיח את חברו ונודמן לו להוכיחו בגלוי, לא יזכיר לפניו אותו עון שעשה, כי אסור לו ודאי, אלא שיאמר סתם, ולא יזכיר עליו אותו

אמרות בעל הסולם

[דביקות] טבע הרוחניות אשר הדבוק בה, מרגיש עצמו בבחינת אינו דבוק, דואג ומהסס על זה, ועושה כל שימצא ידו בכוחו לזכות לדביקות. אמנם מי שאינו דבוק בה' מרגיש עצמו מסתפק ושבע, ואינו דואג כראוי כלל.

כדרך שוטה שאינו מרגיש את חסרונו. (פרי חכם ב', אגרת מ"ו, עמ' קמ"ג)

נלקט ונכתב ע"י יהודה לייב אשלג

ניתן לקבל גיליון זה ע"י פנייה לכתובת office2@ateretshlomo.com